

Boronkai Szabolcs: Arcképek Sopron XIX. sz.-i német nyelvű irodalmi életéből

5. Király József Pál 1810–1887

Király József Pál 1810-ben született Nyíregyházán, apja Király János tanító, anyja Félix Julianna.

Mivel a család evangélikus vallású volt, a fiút tizenkét évesen az eperjesi kollégiumba küldték. 1827-től Pozsonyban tanult teológiát és zenét, emellett énekelt a Szent Mihály-templom kórusában. Tanulmányai befejezése után magántanár lett a Scherz családnál. 1834–35-ben újra teológiát tanult, ezúttal a bécsi egyetemen, ahol kitűnő basszus hangjának köszönhetően csaknem szerződtek az Operába. A következő évben volt tanítványát. Scherz Józsefet kísérte el nyugat-európai tanulmányújtjára. Ezután újra magántanár lett, gróf Forgách Károly fiát tanította. Az arisztokrata család a teleket Bécsben töltötte, ahol Királynak alkalmat nyílt több híres költővel és művésszel, pl. Grillparzerrel és Anastasius Grünnel, vagy éppen Liszt Ferencsel megismerkedni. Szerződésének lejáta után, 1843-tól a selmebányai evangélikus líceum tanára lett. Először logikát és retorikát, később algebra, geometriát és természettudományokat tanított. 1848–49-ben az intézmény igazgatójává választották. Sehmebányán vette feleségül 1845-ben Lukách Zsuzsannát. Miután a soproni líceumot átvette az egyházkerület, Királyt hívták meg 1853-ban Sopronba igazgatónak. 1856-ban újabb nyugat-európai utazást tett, barátjával, Kolbenheyerrel pénzt gyűjtött a tanítóképző számára. Mikor 1860-ban a soproni teológiát összevonták a líceummal, Király lemondott igazgatói tisztségéről Müllner Mátyás, a teológia addigi igazgatója javára. Természetesen továbbra is az iskola tanára maradt, tanította pl. Ludwig Duxot, a későbbi Dóczy Lajost. 1862-től órákat adott a tanítóképzőben is, majd 1869-től 1882-ig annak igazgatója lett. 1883-ban, 73 évesen ment nyugdíjba. Akárcsak barátja, Kolbenheyer, ő is Karsay Sándor püspöktől vehette át a Ferenc József rend lovagkeresztjét. Utolsó éveit lányánál töltötte Kismartonban. Itt halt meg 1887-ben.

Király irodalmi tevékenysége nem mérhető össze Artnerével, Petzével vagy Kisével. Nem volt kitűnő műfordító sem, mint Kolbenheyer. Úgy gondolom, személye mégis kiemelhető, kiemelendő a század második felének alkalmi költői (Fabricius András, Bertók Sándor stb.) sorából. Elsősorban a város és az iskolák életében játszott központi szerepe, illetve a német nyelvű férfi dalegylet megalapítása indokolja ezt.

Király rengeteg alkalmi verset írt német, magyar és latin nyelven városi és iskolai eseményekre és különböző barátaihoz. Éppen ezért itt most csak a fontosabb német nyelvű munkáit vesszük sorra. 1866-ban adta ki *Erinnerungen* (Emlékek) című kötetét. A gróf Forgáchéknál hallott családi legenda és a Scherz Józseffel tett svájci út élményei mellett főleg alkalmi költemények találhatók benne. Több soproni személyhez (Benzúr Márton gyógyszerészhez, Flandorffer Ignác kereskedőhöz), de általában a város polgárságához is írt verset:

*Man will die Löwerlust euch, Bürger, über deuten
Und meint, dass Baumzucht euch dem Weltverkehr entrückt,
Nur Rahen sind's, die sich im Krachzen üben, streiten –
Ein geiles Obstgewürm, das eure Frücht' umstrickt.
Auch Schulen, Kirchen baut und Thürme euer Fleiss,
Am Nörgeln stirbt der Spott, der That gebührt der Preis.*

Évszám nélkül jelent meg *Satyrisch-humoristische Idylle* (Szatirikus-humorisztikus idill) című műve. A mintegy tíz oldalas vers az óvodák apoteózisa. Bemutatja Mephisto és tizenkét „apostolának” mesterkedéseit, melyek elől a gyerekeket csak az óvónők munkája mentheti meg.

Már nyugdíjas korában fejezte be utolsó kötetét *Ernst und Scherz* (Komolyság és vidámság) címmel. Egyik legfontosabb verse kulturális és nyelvi hovatartozásáról szól:

*Ein schlichter Ungar schreibt in deutscher Sprache?
Gehört das auch zum Dualismus Streite?
Steht er vielleicht als kampfentschloss'ne Wache,
Dass man die Gränze ja nicht überschreite?
Ach nein! was haben dann im Musenhaine
Ein Pyrker und ein Strehlenau verbrochen?
Man liest sie gern weit ab vorn deutschen Rheine, –*

*Die Ungarn haben, für die Welt gesprochen.
Und was Petöfy bot in Zauberklängen,
Es blieb nicht eingezwangt in Puszta-Gründen, –
Und hallt noch überall in Lust- und Gramgesängen, –
Der Deutsche kann magyarisch auch empfinden! –
So mag ein Ungar auch sich dankbar sonnen
Im hellen Licht der deutschen Dichter Sterne,
Und sehnt er sich nach ew'gen Geister Wonnen,
Grüsst segnend ihn sein „Grün“ aus heil'ger Ferne!*

A magát mindig magyarnak valló Király leginkább németül verselt, ezt a kötetet is Lenau, Grillparzer, Grün és Kolbenheyer emlékének ajánlotta. A legtöbbet idézett német költő azonban Heinrich Heine, akit 1856-ban Párizsban betegágyán meg is látogatott. A magyar lírikusok közül pedig Aranyt szólítja meg egy költeményben:

*Dass ich an dich oft schnippisch schrieb
In vaterländischen Weisen
Und dir den Witz nicht schuldig blieb
Das könnt ich leicht beweisen –
Wenn dir magyarisch näher lag,
Das fand ich sehr natürlich:
Gestatte mir, dass ich dir sag'
Die Meinung deutsch gebühlich.
Nur auf das Eine will ich dich
Im Ernst bedenklich machen:
Du kannst wol dichten königlich,
Versuch einmal zu lachen!
Wozu dient dir der starre Gram?
Wozu die kalte Trauer?
Wozu der düstre Lebenskram?
Mach' dir die Zeit nicht sauer!
Das Zwerchfell will erschüttert sein
Das ist die wahre Finte,
Nun! trink zuweilen guten Wein, –
Dann brauchst du keine Tinte.*

Mint már említettem, Király alapította 1859-ben a „Dalfüzér” (Liederkranz) nevű német nyelven éneklő férfi dalegyletet. A kórus elődjét, az evangélikus egyházközség énekkarát 1848-ban hozta létre Christian Altdörfer, Leopold Petz veje. A dalegyletek alapítása tipikus kispolgári jelenség a múlt század második felének német városaiban. Így a „Dalfüzér” is hamar társakra talált, főleg a szomszédos Ausztria kisvárosainak kórusaiban. Kölcsönösen meglátogatták egymást, vagy éppen közös dalos ünnepeket rendeztek pl. 1862-ben Savanyúúton. ahol a bécsújhelyi és az ebenfurti egylet találkozott a sopronival. Király versben köszöntötte az eseményt, melyből világosan kiderül, hogy nyelve ellenére a „Dalfüzér”-t magyar egyesületnek tartotta:

*Magyaren Deutsche eilt zum Schwur,
Ein Himmel segnet eure Flur;
Ein Fürst und ein Bestreben,
Drum heb' ich's dritte Glas empor,
Es juble laut der Sängerkhor
Das Vaterland soll leben!! –*

Az osztrákok sem gondolták másképpen, mindenesetre erről tanúskodik a bécsújhelyi katonai akadémia meghívólevele. Azért örülnének a „Dalfüzér” jelenlétének a Mária Terézia-szobor leleplezésekor

(...) damit dieses Fest der gefeierten höchstseligen Kaiserin Maria Theresia, mit Hinblick auf die historische Opferwilligkeit des so hervorragend und glänzend bewahrten Patriotismus zur erhaltung der

Monarchia von Seite Ungarns, – verherrlicht werde.

1863-ban Sopronban rendezték az első magyarországi dalosünnepet, melyre húsz hazai és osztrák kórus hatszáz tagját hívták meg. Kolbenheyer és Király is verset írt az esemény tiszteletére, az utóbbit Altdörfer meg is zenésítette. Király csak 1861-ig töltötte be a „Dalfüzér” elnöki tisztét, ezután 1873-ig annak alelnökeként dolgozott. Az új elnök Ferdinand Braun (Braun Nándor), a Városszépítő Egylet egyik alapító tagja lett. A dalegylet egyre népszerűbbé vált, szívesen támogatta a városi értelmiség és a nagypolgárság. Leopold Petz fia, Ernst Petz harkai lelkész a kórus levéltárosa volt. a tiszteletbeli tagok között találjuk a festő és műkincsgyűjtő Storno Ferencet, vagy Moritz Kolbenheyer fiát, Kolbenheyer Ferenc építész, sőt Liszt Ferencet is. A város leggazdagabb kereskedői és gyárosai, mint Flandorffer Ignác, Hillebrand Imre, Lenck Emil és Lunkányi Károly pártoló tagok voltak. A „Dalfüzér” zenés estjei, álarcosbálgái és borfesztiváljai a legkedveltebb társasági események közé tartoztak. Több intézmény számára adott jótékonyági hangversenyeket és a városba látogató hírességeket szerenáddal köszöntötte.

Király József Pál Kolbenheyerhez hasonló alkalmi költő volt, de műfordítással nem foglalkozott. Ő már semmilyen területen sem próbált a német vagy a magyar irodalom nagyjai közé emelkedni, kizárólag városa életében játszott jelentős szerepet. Ugyanakkor személye és munkássága kitűnő példája egy sajátos soproni jelenségnek. A városi lakosság jó része német anyanyelvű, erőszakos magyarosító törekvés nincs. Ennek – és Ausztria közelségének – ellenére a polgárság magát tudatosan magyarnak vallja. Az ide érkező magyar anyanyelvű tanár németül versel, de anélkül, hogy ez magyar identitástudatát megzavarná. Sopron és Bécsújhely egymáshoz közel élő, azonos dialektust beszélő, hasonló dalokat éneklő polgárai számára egyértelmű az egyik magyarsága és a másik német volta.